SEJ
SPOŁECZEŃSTWO
EDUKACJA
JĘZYK

Tom 17/2023, ss. 253-263
ISSN 2353-1266
e-ISSN 2449-7983
DOI: 10.19251/sej/2023.17(15)
www.sej.mazowiecka.edu.pl
Otrzymano: 12.04.2023
Zaakceptowano: 29.05.2023
Opublikowano: 21.09.2023

CC BY

Andrea Wardal
Szkoła Doktorska
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Instytut Pedagogiki, Katedra Pedagogiki Społecznej
Orcid: 0000-0003-4460-161X

METODA MARII MONTESSORI – WARUNKI SUKCESU PEDAGOGICZNEGO

MARIA MONTESSORI METHOD – CONDITIONS FOR PEDAGOGICAL SUCCESS

Streszczenie

Artykuł porusza problematykę zastosowania metody pedagogicznej Marii Montessori w pracy opiekuńczo-wychowawczej z dziećmi. Praca ogniskuje się na następujących zagadnieniach badawczych: Co można definiować jako sukces pedagogiczny? Jak ewoluowała metoda pedagogiki Marii Montessori? Jakie warunki muszą być spełnione, aby można mówić o pomyślnym wdrożeniu wyżej wymienionej metody pracy pedagogicznej i wychowawczej? Rezultatem praktycznym dokonanej

Summary

The article discusses the issue of the use of Maria Montessori's pedagogical method in care and education work with children. The work focuses on the following research issues: What can we define as pedagogical success? How did Maria Montessori's method of pedagogy evolve? What conditions must be met in order to be able to talk about the successful implementation of the above-mentioned method of pedagogical and educational work?

analizy jest wniosek, że o sukcesie pedagogicznym można mówić, jeżeli wychowankowie mają prawidłowo ukształtowany system wartości, osiągają samodzielność życiową oraz odpowiedni poziom uspołecznienia. Fundamentem pedagogiki Marii Montessori stało się podmiotowe traktowanie dzieci przy równoczesnym zakwestionowaniu utrwalonego założenia o liniowym rozwoju dziecka-wychowanka. Analiza dostępnych źródeł dotyczących metod pracy pedagogicznej Marii Montessori stosowanych zarówno przez nią samą, jak i przez jej naśladowców, wskazuje na następujące czynniki warunkujące powodzenie: wychowanie należy rozumieć nie jako „urabianie" osobowości dziecka czy chęć eksperymentowania psychologicznego, ale jako wspieranie indywidualnego i społecznego rozwoju człowieka, w rozsądnie realizowanej wolności, z miłością i w duchu pokoju; afirmacja życia i wspieranie również dzieci z dysfunkcjami w rozwoju intelektualnym. Nauczyciel, pozostając autorytetem, powinien unikać postawy wywyższania się wobec wychowanka. Jako bardzo ważne zagadnienie należy wskazać wspieranie dzieci w skupieniu uwagi na wykonywanym zadaniu, dzięki czemu odczuwa ono satysfakcję ze swoich osiągnięć. Jednym z filarów komplementarnego i harmonijnego rozwoju dziecka jest logiczny i spójny przekaz płynący od nauczycieli. Chociaż treści zawarte w publikacji nie wyczerpują wszystkich aspektów, mogą jednak stanowić pewien praktyczny i naukowy wkład w dziedzinę nauk społecznych, w szczególności w pedagogikę.

Słowa kluczowe: wychowawca, wychowanek, metody pedagogiczne, metoda Montessori, wychowanie, socjalizacja

The practical result of the analysis is the conclusion that one can talk about pedagogical success if the pupils have a properly formed system of values, achieve independence in life and an appropriate level of socialization. Maria Montessori's pedagogy was based on the subjective treatment of children while questioning the established assumption about the linear development of the child-pupil. The analysis of the available sources on the methods of Maria Montessori's pedagogical work used both by herself and by her followers indicates the following success factors: upbringing should be understood not as "shaping" the child's personality, or the pursuit of psychological experimentation, but as supporting the individual and social development of a human being, in a reasonable manner exercised freedom, with love and in a spirit of peace; affirming life and supporting also children with intellectual disabilities. The teacher, remaining an authority, should avoid the attitude of exalting himself towards the pupil. It is very important to support children in focusing their attention on the task at hand, thanks to which they feel satisfied with their achievements. One of the pillars of complementary and harmonious development of a child is a logical and coherent message from teachers and also religious formation. Although the content of the publication does not exhaust all aspects, it can still make a some practical and scientific contribution to the field of social sciences, in particular to education.

Keywords: educator, pupil, pedagogical methods, Montessori method, upbringing, socialization.

1. Wprowadzenie

Celem i pożądanym skutkiem prawidłowej pracy opiekuńczo-wychowawczej ukierunkowanej na dziecko jest osiągnięcie przez nie, na ile to możliwe, samodzielności życiowej oraz określonego poziomu uspołecznienia. Babicki (2022, s. 20) wskazuje na aspekty socjalizujące i usamodzielniające wychowanka podczas sprawowania nad nim opieki przez wychowawcę. Różnica w tych dwóch pojęciach polega na tym, że socjalizacja obejmuje jedynie oddziaływania zewnętrzne środowiska społeczno-kulturowego, które wywierają wpływ na osobowość człowieka, tzw. „wychowanie naturalne". Natomiast wychowanie jest utożsamiane z celowym procesem kształtowania osobowości w ramach stosunku wychowawczego między wychowawcą a wychowankiem. W największym stopniu proces ten dokonuje się w rodzinnym środowisku wychowawczym, o ile odbywa się w klimacie bezwarunkowej miłości, szacunku i poczuciu bezpieczeństwa (Walęcka-Matyja 2014, s. 95–110).

Praca opiekuna-wychowawcy wymaga umiejętności nawiązywania, utrzymywania i wzmacniania kontaktu. Ponadto w relacjach z podopiecznym-wychowankiem należy kierować się życzliwością, empatią, akceptacją, a także asertywnością. Ważnym, niekiedy decydującym o pożądanych efektach pracy opiekuna-wychowawcy, elementem są jego kompetencje interpersonalne. W kontaktach międzyludzkich niezbędna okazuje się umiejętność wysyłania i odbierania komunikatów (Babicki 2022, s. 20). Empatyczny opiekun-wychowawca, który wzbudza zaufanie u swojego podopiecznego-wychowanka będzie dla niego wzorem opiekuńczości.

Celem niniejszej pracy jest identyfikacja czynników warunkujących sukces pedagogiczny we wdrażaniu metody Marii Montessori. Zakres artykułu obejmuje analizę jej działalności wychowawczo-pedagogicznej, jak i lekarskiej, w szczególności w obszarze neuropsychologii. Analizie poddano materiały źródłowe autorstwa zarówno twórczyni, jak i użytkowników metody.

2. Działalność Marii Montessori jako lekarki i pedagoga

Maria Montessori, żyjąca w latach 1870–1952, była włoską lekarką, neuropsychiatrką dzieci i pedagożką, reformatorką wychowania przedszkolnego. W 1896 r. uzyskała stopień doktorki (wł. dottoressa), stając się pierwszą kobietą, która ukończyła La Sapienzę i jedną z pierwszych kobiet we Włoszech, które ukończyły studia medyczne – co bardzo ważne – z wynikiem celującym. W tym samym roku została asystentką lekarza w Klinice Psychiatrycznej przy Uniwersytecie Rzymskim, gdzie pracowała z dziećmi z dysfunkcją intelektualną i chorymi psychicznie. Prowadziła tam badania nad chorymi – jak sama pisała – dla celów dydaktyki klinicznej, co przełożyło się bezpośrednio na zainteresowanie dziećmi z deficytem intelektualnym (Montessori 2014a).

Rozwijając i uogólniając doświadczenia zdobyte w pracy z dziećmi upośledzonymi, stworzyła system wychowania przedszkolnego, który był genialny w swojej

prostocie. Pozostawiał on dziecku pełną swobodę w rozwijaniu spontanicznej aktywności, a zadanie wychowawcy „upatrywał" w tworzeniu warunków i sytuacji sprzyjających rozwojowi dziecka. Maria Montessori szczególne znaczenie przypisywała kształceniu zmysłów, czemu miało służyć m.in. odpowiednie urządzenie i wyposażenie „domu dziecięcego", jak nazwano placówki opiekuńczo-wychowawcze powstające z inspiracji i przy współudziale Eduardo Talamo i Olgi Ossani Lodi. Metoda Montessori szybko się rozpowszechniła, przyczyniając się do przezwyciężenia tradycyjnego rygoryzmu i formalizmu w wychowaniu małego dziecka.

3. Etapy rozwoju metody Marii Montessori

Kwintesencją idei Montessori jest koncepcja dziecka jako głównego bohatera procesu edukacyjnego. W rzeczywistości „samokształcenie" stanowi sedno omawianej metody. W porównaniu z dziewiętnastowiecznymi teoriami pedagogicznymi jest to rewolucyjna wizja, która postrzega dziecko zarówno jako protagonistę, jak i sprawcę rozwoju, ponieważ jest ono w stanie w sposób aktywny wykorzystać swój potencjał. Według Montessori kontekst samoedukacyjny oferuje dziecku możliwość pracy we własnym tempie. Wprawdzie motywacja do nauki odbywa się za pomocą materiałów przygotowanych przez dorosłego, ale wybranych przez dziecko na podstawie osobistych zainteresowań, realizując w ten sposób zindywidualizowany proces uczenia się (Malm 2008; za: Capobianco 2021, s. 78).

Maria Montessori w początkowym okresie swojej pracy inspirowała się wcześniejszymi ideami pedagogicznymi, w szczególności Friedricha Fröbela (za: Capobianco 2021, s. 78) oraz pragnieniem wzmocnienia autonomii duchowej, która umożliwia dzieciom odkrywanie siebie poprzez zabawę w przedszkolu. Ponadto Montessori wykazała duże zainteresowanie pedagogiką sióstr Agazzi (Róży i Karoliny), które były twórczyniami metody wychowawczej opartej na bezpośrednim doświadczeniu dziecka. Według nich aktywność dziecka miała być centralnym elementem procesu edukacyjnego, a środowisko rozwoju powinno mieć charakter nieskomplikowany, składać się z materiałów będących częścią codziennego życia.

Metoda edukacyjna sióstr Agazzi udoskonalona i rozwinięta przez Montessori zapoczątkowała nurt oparty na założeniu, aby w centrum procesu edukacyjnego znalazła się obserwacja zachowań dziecka. Pracę-zabawę potraktowano jako dobrą okazję rozbudzania motywacji do działania, gotowości do ponoszenia trudów, gdyż uznano, że poświęcenie, wytrwałość i obowiązkowość są cechami społecznie wyjątkowo pożądanymi. Zaobserwowano również, że wspólne obowiązki i prace wymagają zaakceptowania ogólnych zasad postępowania przez jednostkę i zgodnego podziału ról dla wszystkich biorących w tych czynnościach udział. Oznacza to, że koleżanka czy kolega współuczestniczący w wykonywaniu przydzielonego zadania staje się kimś, z kim trzeba uzgodnić przebieg czynności. W ten sposób może rodzić się wspólnota nie tylko działań, ale także przeżyć (Krajewska 2015, s. 101).

Obok kolektywnie wykonywanych czynności bardzo ważnym – w przekonaniu sióstr Agazzi – czynnikiem kształtującym zachowania i postawy prospołeczne były relacje między rówieśnikami podczas zajęć. Przydzielenie każdemu ze starszych dzieci młodszego kolegi, z zadaniem niesienia mu pomocy w określonych porach dnia, uczyło współpracy i odpowiedzialności. Róża Agazzi posługiwała się następującym przykładem:

Kiedy stawiamy na przykład dziecko w wieku 5 lat jako obserwatora dziecka młodszego od niego i powiemy mu: «W*idzisz, on nie jest w stanie wszystkiego dosięgnąć, ponieważ jest niski. Chcesz mu pomóc? On nie umie tego, co ty wiesz; chcesz nauczyć go czegoś ważnego? On jest słabszy, a ty silniejszy. Chcesz mu pomóc?*» *W ten sposób wcielamy w praktykę zasadę moralności chrześcijańskiej – miłości bliźniego, tzn. uczymy braterstwa. On jest słabszy, a ty silniejszy. Starszy, wspierany przez wychowawcę, który przypomina mu drogę, którą jeszcze niedawno sam przechodził, pomyśli: «To prawda. Ja również niedawno byłem mały i nieporadny. Wtedy ktoś pomógł mi zrozumieć. Nauczyłem się samodzielności i teraz mogę uczyć tego, kto jeszcze nie potrafi». A zatem, wychowanie poprzez przykład pozwala nie tylko wspierać się wzajemnie i nieść pomoc, ale także uczy rozumienia potrzeb innych* (za: Krajewska 2015, s. 102).

System wychowania dziecka, znany jako *metoda Montessori,* wykorzystuje się do dziś w wielu przedszkolach, szkołach i innych instytucjach oświatowych. Skierowany jest do dzieci w wieku przedszkolnym i szkolnym, stosowany jest nie tylko we Włoszech, ale i w wielu innych krajach (Łukaniuk-Quintanilla 1998, s. 14). Celem systemu jest dążenie do wszechstronnego rozwoju dziecka. Jego genezę datuje się od 1896 r., kiedy to Maria Montessori uzyskała tytuł doktorki z psychiatrii i przyjęła stanowisko asystentki w szpitalu San Giovanni w Rzymie, gdzie miała okazję obserwować niepełnosprawne dzieci. To właśnie podczas takiej obserwacji uznała, że nie potrzebują one leczenia w szpitalu, a odpowiedniego podejścia wychowawczego (Miksza 2009, s. 16). W konsekwencji zainteresowała się pedagogiką specjalną i osiągnięciami francuskich lekarzy i pedagogów. Połączyła ich metody z własnymi pomysłami, dzięki czemu zaczęły pojawiać się pierwsze pozytywne rezultaty.

Jednym z pierwszych osiągnięć było przygotowanie niepełnosprawnych dzieci do egzaminów wstępnych do szkoły powszechnej. Dla niektórych wydawało się to niemożliwe, Montessori uważała jednak, że wystarczy odpowiednie podejście wychowawcze. Potwierdzeniem jej słów było właśnie uzyskanie przez jej podopiecznych pozytywnych wyników na egzaminie (Miksza 2009, s. 16). Lekarka uznała, że system ten może również funkcjonować wśród dzieci zdrowych, co miała okazję sprawdzić, opiekując się dziećmi w domach dziecięcych (wł. *Casa dei Bambini*). Pierwsze takie miejsce powstało dla dzieci z biedniejszych rodzin, w Rzymie, w dzielnicy San Lorenzo (Miksza 2009, s. 17). Jak wynika ze słów syna lekarki, jego matka była gotowa pojechać w każdy zakątek świata, w którym mogłaby nieść pomoc dzieciom (Miksza 2009, s. 82).

Takie zaangażowanie zaowocowało odkryciem zjawiska polaryzacji uwagi wśród dzieci objawiającego się ich pełną koncentracją na wykonywanym zadaniu i długotrwałym

zainteresowaniem wybranym przedmiotem. Zjawisko to wspomaga rozwój dziecka, ponieważ pomaga mu zdobywać własne doświadczenia, odkrywać świat w sposób autonomiczny. Dzięki temu odczuwa ono satysfakcję ze swoich dokonań (Miksza 2009, s. 17).

Montessori uważała, że wolność i dyscyplina mogą iść w parze, dlatego też stworzyła zasady, do których musiał stosować się każdy, kto przebywał w domu dziecięcym. Według niej każde dziecko powinno doprowadzić wykonywane zadanie do końca, a po skończonej pracy odłożyć na miejsce używany przedmiot. Ponadto dzieci powinny szanować wzajemnie swoją pracę, dlatego nie należy przeszkadzać innym podczas wykonywania zadania, również nauczycielowi (Miksza 2009, s. 82). Dzięki takim zasadom Montessori dawała swoim wychowankom szansę na naukę dyscypliny, a jednocześnie dopuszczała też swobodę, ponieważ dziecko samo wybierało przedmiot, z którego chciało skorzystać. Co więcej, miało też możliwość wyboru miejsca do pracy, nie musiało siedzieć w ławce, jak to ma miejsce w typowych szkołach. Włoszka chciała stworzyć dzieciom ich realny świat, w którym mogłyby siebie w pełni wyrazić. Do tego było potrzebne odpowiednie środowisko, dlatego też poprosiła o przystosowanie ławek, krzeseł i innych niezbędnych przedmiotów, odpowiednich do wieku wychowanków (Montessori 1970, s. 53). Nie chciała, aby podopieczni byli one uwięzieni w typowych szkolnych ławkach, ponieważ uważała, że to ich zniewala (Montessori 2005, s. 54).

Tradycyjnie pojmowana szkoła wg Montessori jest miejscem, w którym „[…] dzieci są tłamszone w spontanicznych wyrazach swojej osobowości, jak martwe istoty; i zamocowane w odpowiednim miejscu, na blacie, jak motyle przybite szpilką […]" (Montessori, 2000, s. 88).

Swoje obserwacje Maria Montessori opisała w książce *La mente del bambino. Mente assorbente* (1949), definiując rozwój osoby poprzez określenie szeregu faz rozwoju. Okresy wzrostu, z podziałem na podokresy, reprezentują cztery płaszczyzny, z których każdy składa się z sześciu lat, następujących po sobie na ścieżce prowadzącej do dorosłości (Montessori, 2014b):

- pierwszy poziom – od 0 do 6 lat (w tym 0–3 i 3–6), nazywany jest dzieciństwem;
- drugi poziom – od 6 do 12 lat (w tym 6–9 i 9–12), nazywany jest chłopięcością/dziewczęcością;
- trzeci poziom – od 12 do 18 lat (12–15 i 15–18– adolescencją;
- czwarty poziom – od 18 do 24 lat (18–21 i 21–24) – dojrzałością.

Montessori nie podzielała zainteresowania tradycyjnymi praktykami dydaktycznymi swoich czasów, które zakładały liniowy rozwój dziecka i wspierały tę logikę procesu uczenia się (Honegger Fresco, 2000, s. 93). Zamiast tego wierzyła, że nauka dzieci odbywa się jak fale na wodzie, to znaczy różne cykle rozwoju współistnieją ze sobą. Uważała, że każda osoba ma swój wewnętrzny zróżnicowany potencjał, a co za tym idzie – inną ścieżkę rozwoju, którą można w pełni uszanować poprzez obserwację naukową połączoną z głęboką znajomością i badaniem dzieciństwa (Capobianco 2021, s. 79). Zgodnie z zasadami metody Montessori lekcja powinna być krótka i prosta, jak również wydawane polecenia odnośnie wykonania zadania powinny ograniczać się do kilku niezbędnych

słów, żeby nie powodować chaosu w głowie dziecka (Montessori 2005, s. 69). Ponadto, wychowankowie nie powinni być zmuszani do nauki, ale należy dać im swobodę przy równoczesnej obserwacji ich zachowania. Co ważne, aby móc skoncentrować ich uwagę na danym przedmiocie, twórczyni metody sugerowała, aby usunąć inne rzeczy z pola widzenia (Montessori 2005, s. 68).

Włoska badaczka uważała, że nauczyciel winien być łącznikiem pomiędzy uczniem a przedmiotem pracy. Do jego zadań należy krótkie wyjaśnienie, do czego służy wybrany przedmiot, a później już tylko obserwowanie podopiecznych i pomoc, jeśli dziecko naprawdę tego potrzebuje (Montessori 1970, s. 167). Pilnuje też, żeby środowisko było zawsze utrzymane w porządku tak, aby nauka mogła przebiegać w spokoju. Ponadto sprawuje funkcję „anioła", który dba o to, aby dzieci wzajemnie sobie nie przeszkadzały w pracy (Montessori 1970, s. 170).

Montessori dostrzegała też potrzeby duchowe swoich podopiecznych. Wyraziła to w słowach: „Wiara jest odczuciem uniwersalnym, obecnym w każdym człowieku od początku świata. Nie jest czymś, co trzeba dziecku dawać. Dokładnie tak, jak każdy człowiek ma zdolność rozwijania mowy, posiada też zdolność rozwijania uczuć religijnych". Pedagogika Montessori obejmuje również wiele wskazówek dla nauczycieli. Jednym z podstawowych zaleceń jest unikanie pychy i gniewu. Stojąc naprzeciw wielkiej Tajemnicy Boga i wielkiej tajemnicy małego dziecka, nauczyciel musi przyjąć postawę pokory, ma stać się sługą nieużytecznym (Surma 2009, s. 222).

Podsumowując, należy stwierdzić, że studium literatury dostarcza wiele dowodów na to, że pedagogika Montessorii obejmuje wizję komplementarnego rozwoju dziecka wraz z konkretnymi wskazaniami, jak ją urzeczywistnić. Pierwszy dom dziecięcy niewątpliwie odniósł ogromny sukces, czego potwierdzeniem stało się utworzenie kolejnych takich placówek dla dzieci w Rzymie oraz w innych miastach we Włoszech i za granicą. Jeszcze za życia lekarki zaczęto też organizować kursy dla nauczycieli prowadzących domy dziecięce (Miksza 2009, s. 17). Należy też podkreślić siłę jej charakteru, ponieważ oparła się naciskom ze strony samego Benito Mussoliniego, który widząc rosnącą popularność szkół prowadzonych według zasad Montessori, usiłował narzucić adaptację placówek do potrzeb propagandowych swojej dyktatury.

4. Skuteczność metod pracy M. Montessorii – afirmacja życia

Kluczem do sukcesu działalności Marii Montessori okazał się fakt, iż była osobą niezwykle oddaną pracy. Należy podkreślić, że właściwie całe życie się kształciła, aby dobrze wypełnić swoją misję. Musiała też przełamać wiele stereotypów, które stawały na jej drodze. Ukończyła prestiżowe studia medyczne zarezerwowane dla mężczyzn. Musiała wykazać się znacznie większym zaangażowaniem od mężczyzn, aby współpracownicy ją zaakceptowali jako równorzędnego lekarkę. Do jej obowiązków należało odwiedzanie dzieci przebywających w rzymskim zakładzie dla umysłowo chorych. Pierwsze doświadczenia utwierdziły ją w przekonaniu, że dzieci niedorozwinięte umysłowo mogą wiele

skorzystać ze specjalnej edukacji. Dzieci powierzone jej opiece traktowała podmiotowo, co w tamtych czasach nie było wcale oczywiste, a nawet i obecnie niekoniecznie jest.

Pragnąc pogłębić wiedzę w tej dziedzinie, Montessori udała się do Londynu i Paryża w celu zapoznania się z pracami dwóch czołowych badaczy: Jean Itarda i Eduarda Seguina. Po powrocie włoski minister edukacji poprosił ją o przygotowanie serii wykładów dla rzymskich nauczycieli. Ten specjalny kurs przerodził się później w Stanową Szkołę Ortofreniczną (czyli przeznaczoną dla dzieci z problemami) pod patronatem Ministerstwa Edukacji Narodowej, której dyrektorem została mianowana właśnie Montessori w 1898 r. W szkole tej pracowała z dziećmi przez dwa lata. Właśnie ten czas uważała za swój „prawdziwy dyplom" z pedagogiki. Ku swemu zdumieniu stwierdziła, że chore umysłowo dzieci mogły nauczyć się tego, co uprzednio uznano za absolutnie niemożliwe. Pisała:

Udało mi się nauczyć czytać i pisać wiele z tych dzieci tak dobrze, że byłam w stanie wysłać je na egzamin razem z dziećmi normalnymi. I moje dzieci ten egzamin zdały […]. Doszłam do przekonania, że podobne metody zastosowane wobec dzieci normalnych, pomogłyby im w rozwinięciu osobowości we wspaniały i zaskakujący sposób […] (za: Łukaniuk-Quintanilla 1998, s. 11).

Przygotowując się do nowej roli pedagoga, powróciła na rzymski uniwersytet, aby studiować filozofię, psychologię i antropologię.

Maria Montessori, mając solidne podstawy znajomości biologii i neuropsychiatrii, w rozdziale VII dzieła *The Absorbent Mind* uzasadnia naukowo fakt, że dziecko jest obdarzone życiem psychicznym już w fazie rozwoju embrionalnego. Cała jego egzystencja jest życiem psychicznym i nawet jako zarodek jest obdarzone psychiką. Swój wywód puentuje prostym stwierdzeniem: „Rzeczywiście, gdyby tak nie było, jak dziecko mogłoby być żywe?" (Montessori 1949). Ten wniosek wywarł wielkie wrażenie na ówczesnym świecie nauki, ponieważ wcześniej dziecko uważano za pozbawione życia psychicznego. Wielu zaczęło studiować i rozważać nad tym, że dziecko posiada życie psychiczne jeszcze przed urodzeniem. Jeżeli dziecko ma życie psychiczne, odbiera bodźce, to w trakcie narodzin i tuż po musi odczuć wielki szok. To nowy punkt widzenia, który sprawia, że zarówno lekarze, pedagodzy, jak i filozofowie zastanawiają się nad narodzinami nie tylko jako zjawiskiem fizjologicznym, ale i jako faktem życia psychicznego i jego wpływem na późniejszy rozwój człowieka. Ta afirmacja życia oraz wielokierunkowa wiedza naukowa leżą u podstaw pracy twórczej dr Marii Montessori, która dzieci traktuje podmiotowo i współpracuje z ich naturalnymi predyspozycjami i talentami.

W jej życiu nie zabrakło też dramatycznych wydarzeń, została matką nieślubnego dziecka, co u schyłku XIX w. wiązało się z poważnymi przeszkodami w karierze. Jej niedoszła teściowa usilnie namawiała na przerwanie ciąży, jednak Maria przeciwstawiła się temu, a po latach syn – Mario Montessori – stał się kontynuatorem dzieła życia matki.

Montessori pragnęła poprzez swą działalność praktyczną i teoretyczną udowodnić, że wychowanie należy rozumieć nie jako „urabianie", kształtowanie osobowości

dziecka, ale jako wspieranie indywidualnego i społecznego rozwoju człowieka, w rozsądnie realizowanej wolności, z miłością i w duchu pokoju. To właśnie rozumiała jako „odkrycie dziecka". Była uważną obserwatorką zachowań dzieci, a mając wykształcenie medyczne – również ich psychiki, a zatem potrafiła te dwie sprawy połączyć, co dało podwaliny do utworzenia modelu kształcenia nazwanego od jej nazwiska szkołami Montessori. Badacze jej dorobku scharakteryzowali podstawy działania następująco: „Nauczycielka nauczycieli, uczennica dzieci" (Miksza 2006, s. 111–122).

Podsumowanie i wnioski

Maria Montessori to kobieta, o której usłyszał cały świat. Osoba, która dzięki swojej determinacji była jedną z pierwszych kobiet studiujących medycynę we Włoszech. Ponadto dzięki wrażliwości udowodniła, że dzieci niepełnosprawne też mogą się uczyć i rozwijać, przy odrobinie chęci i pomocy drugiego człowieka. Pokazała nauczycielom, rodzicom, jak i całemu światu, że wolność i dyscyplina nie muszą się wykluczać, a jedynie wzajemnie się uzupełniać.

O tym, jak dr Montessori definiowała szeroko pojętą edukację do niezależności, świadczy fragment jej wypowiedzi na wykładzie londyńskim:

Wszyscy wielcy ludzie, jakich wydał świat, muzycy, poeci, naukowcy, byli kiedyś dziećmi. Nie wiemy, na kogo wyrośnie dziecko, ale jest obdarzone ogromną mocą i w okresie rozwoju musi przestrzegać wszystkich praw natury, żeby w dorosłości mogło osiągnąć pełnię swojego potencjału. Musimy być posłuszni naturze (Montessori 2019, s. 185).

Maria Montessori wysuwała postulat wychowania naturalnego, co znaczy, że w jego procesie należy uwzględniać naturalne prawa rozwoju, naturalne reakcje i tendencje występujące w zachowaniu wszelkich istot żywych. Była przekonana, że poznawanie i opanowywanie rzeczywistości otaczającej człowieka dokonuje się nie tylko przez intelekt, ale także przez emocje. Jeżeli wychowanie będzie dostosowane do naturalnego rozwoju dziecka, wtedy poczuje ono potrzebę zdobywania wiedzy. Choć od blisko 70 lat założycielka metody nie żyje, wciąż budzi zainteresowanie. Ma zwolenników, jak również przeciwników, popierających tradycyjny model wychowania i edukacji. Mimo tego istnieje wiele instytucji oświatowych korzystających właśnie z jej metody. Co więcej, Montessori pozostawiła też wiele materiałów edukacyjnych, z których można korzystać do dziś. Północnoamerykańskie Stowarzyszenie „The Mountain View Montessori School" skupiające nauczycieli i sympatyków metody podaje, że w USA funkcjonuje aktualnie około 5 000 szkół Montessori, a na całym świecie (w 110 krajach) jest ich 20 tysięcy (MVM, 2023).

Historia Marii Montessori jest niezwykłą lekcją w dążeniu do wolności odkrywania i dzielenia się wiedzą z korzyścią dla każdego dziecka i całej ludzkości. Jako pierwsza skupiła się na praktycznym, skoncentrowanym na dziecku podejściu do nauki, które inspiruje

kreatywność i niezależne myślenie. Ciekawostką może być fakt, że spośród znanych ludzi, kilku z największych innowatorów naszych czasów to byli uczniowie szkoły Montessori, w tym Larry Page i Sergei Brin, założyciele Google'a oraz Jeff Bezos, założyciel Amazona.

Rdzeniem pedagogiki Marii Montessori stało się podmiotowe traktowanie dzieci oraz dążenie do rozpoznania ich indywidualnych uzdolnień i predyspozycji. Podsumowując, należy stwierdzić, że idea samokształcenia jest bezpośrednio powiązana z zaufaniem, która osoba dorosła pokłada w „wykształcalności" dziecka, a co za tym idzie, w jego zdolności do samodzielnego budowania wiedzy. Zadaniem dorosłego jest zatem zagwarantowanie dziecku możliwości poruszania się w świadomie zorganizowanym środowisku, w ramach którego może ono decydować o tym, czym się interesuje, nie tylko z poszanowaniem własnego etapu rozwojowego, ale także kierując się osobistymi zainteresowaniami.

Analiza dostępnych źródeł dotyczących pracy pedagogicznej Montessori pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

- Głównym źródłem powodzenia w stosowaniu wyżej wymienionej metody pracy pedagogicznej i wychowawczej jest zachęcanie do wytrwałości i wspieranie dzieci w dążeniu do pomyślnego sfinalizowania podjętego działania. Rezultatem będzie zadowolenie oraz wiara w możliwość osiągnięcia sukcesu przy podejmowaniu nowych aktywności.
- Stabilny emocjonalnie nauczyciel przyczyni się do kształtowania dojrzałej osobowości wychowanka.
- Dostosowanie przekazu i metod pracy do możliwości dzieci z deficytem intelektualnym.
- Wymagania stawiane przez poszczególnych nauczycieli powinny być spójne i logiczne.

Bibliografia

Babicki, Zbigniew.2022. Socjalizacyjna funkcja opieki a wzory opiekuńczości. *Społeczeństwo. Edukacja. Język*.t. 15/2022, ss. 7–22. DOI: 10.19251/sej/2022.15(1).

Capobianco, Rosaria. 2021. Maria Montessori's pedagogy and small schools. The Montessori educational method within the multi-classes. *Ricerche Di Pedagogia E Didattica. Journal of Theories and Research in Education*, 16 (2), 77–92. DOI: https://doi.org/10.6092/issn.1970-2221/12193 [in:] Epistemological intersections between human and natural sciences in the thought and works of Maria Montessori [Special Issue].

Honegger Fresco, Grazia. 2000. *Montessori: perché no? Una pedagogia per la crescita*. Milan: FrancoAngeli.

https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Montessori-Maria;3943236.html

Krajewska, Anna. 2015. Przedszkole Róży i Karoliny Agazzi w wyrównywaniu szans edukacyjnych i życiowych dzieci z zaniedbanych środowisk wiejskich. *Journal of Modern Science*, t. 4/27/2015, s. 93–108.

Łukaniuk-Quintanilla, Anna. 1998. *Szkoła Marii Montessori: historia i współczesność,* Oficyna Wydawnicza „Espero", Kraków 1998, ss. 126.

Malm, Brigitte. 2008. Being a Montessori teacher. Reflections on life and work. La Vergne: VDM.

Miksza, Małgorzata. 2006. Nauczycielka nauczycieli, uczennica dzieci, *Psychologia w Szkole*, nr 3, jesień 2006, s. 111–122.

Miksza, Małgorzata. 2009. *Zrozumieć Montessori, czyli Maria Montessori o wychowaniu dziecka,* Oficyna Wydawnicza „Impuls", Kraków.

Montessori, Maria. 1949. *The Absorbent Mind.* [Chapter VII. *The Psycho-Embryonic Life*] Madras, India.

Montessori, Maria. 1970. *La scoperta del bambino*, Garzanti, Milano 1970.

Montessori, Maria. 2000. *Il Metodo della Pedagogia Scientifica applicato all'educazione infantile nelle Case dei Bambini.* Rome: Edizione critica Opera Nazionale Montessori. (Praca oryginalna została opublikowana w 1909 r.).

Montessori, Maria. 2005. *Domy dziecięce: metoda pedagogiki naukowej stosowana w wychowaniu najmłodszych dzieci.* Wydawnictwo Akademickie „Żak", Warszawa.

Montessori, Maria. 2014a. Odkrycie dziecka. tłum. A. Pluta. Łódź: Palatum. [za: https://odkryciedziecka.pl; dostęp: 14.11.2022].

Montessori, Maria. 2014b. *La mente del bambino. Mente assorbente*. Milan: Garzanti. (Praca oryginalna została opublikowana w 1949 r.).

Montessori, Maria. 2019. *Wykłady londyńskie 1946.* tłum. O. Siara, Warszawa: PWN. [za: https://odkryciedziecka.pl/cytat-marii-montessori-38/; dostęp: 11.12.2022].

MVM, 2023. The Mountain View Montessori School. Montessori Around the World Community [https://mvmreno.com/montessori-around-the-world/; dostęp: 11.03.2023].

Surma B. (red.) 2009. *Pedagogika Marii Montessori w Polsce i na świecie.* Łódź–Kraków. Wyd. Palatum, Wyd. Ignatianum, ss. 242.

Walęcka-Matyja, Katarzyna. 2014. Role i funkcje rodziny. W: *Psychologia rodziny*. red. I. Janicka, H. Liberska. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Informacje o autorce:

Andrea Wardal – mgr filologii włoskiej, doktorantka. Zainteresowania naukowe: pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna, metoda Marii Montessori, pedagogika don Lorenzo Milaniego.

Kontakt:

e-mail: a.wardal@uksw.edu.pl

Adres korespondencyjny: Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; Instytut Pedagogiki; Katedra Pedagogiki Społecznej, Szkoła Doktorska, ul. Wóycickiego 1/3, budynek 15; 01-938 Warszawa

Telefon: 22 569 96 71 ; 22 569 96 72